

DR. FICSÓR GABRIELLA*

Összbüntetésbe foglalás a 10/2018. (VII. 18.) AB határozat után

Bevezetés

Az összbüntetés a jogalkalmazók körében egy megosztó jogintézmény, a viták minden törvényi változást követően ismét felélednek.

A különböző szinteken folyó érvelések között megfogalmazódott, hogy csak az AB határozat rendelkező részében megfogalmazottak kötelezőek, az indokolásban írtak nem. Vajon az indokolás megismerése nélkül melyik AB határozat értelmezhető és alkalmazható? A kérdés költői lehet csak. Eléggé erőltetettnek tűnik ugyanis az az érvelés, mely a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 632. §-ának (2) bekezdésére utalással olyan értelmezést nyújt, mely szerint az AB határozat okait és indokait csak akkor kell figyelembe venni, ha az Alkotmánybíróság megsemmisítő határozata folytán a rendes bírósági eljárást meg kell ismételni.

Egy másik felvetés szerint az AB határozat megsemmisítő rendelkezése miatt vissza kell térni a korábbi jogértelmezésre, azaz az összbüntetésbe foglalást annak a Btk.-nak megfelelően kell elvégezni, amelynek a hatálya alatt az összbüntetésbe foglalás lehetsége megnyílik.

Az AB határozat alkalmazásával kapcsolatban – a többek által aláírt különvéleményben foglaltak által megerősített értelmezés miatt is – észlelhető ellenálás olyan magas fokú, hogy szükségesnek tűnik leegyszerűsíteni a problémát, és konkrét jogesetekkel rávilágítani arra, hogy semmiféle elvi, dogmatikai kérdés nem fog sérülni.

Az ellenérvek megcáfolására törekszik az írás.

I. Jogtörténeti előzmények

I.1.

Az alkotmánybírósági határozat indokolása a [26] bekezdésben utal arra, hogy az összbüntetés nem új jogintézmény a hazai büntetőjogi szabályozásban, mivel az már a Csemegi-kódex óta létezik¹. 1999. március 1. napjáig a kvázi halmazatban lévő bűncselekmények több eljárásban elbírálásá-

val és a több büntetés kiszabásával okozott egyenlőtlenséget, valamint a nem kvázi halmazatos büntetések egyhuzamban töltéséből eredő hátrányt lehetett kiküszöbölni az egységes büntetés megállapításával. A közbelső törvény-módosítások csak egyértelműbbé tették az értelmezést és az anyagi jogi terminológiával hozták összhangba az összbüntetési szabályokat (például világosan elhatárolva a halmazati büntetés és az összbüntetés fogalmát).

A büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényt (a továbbiakban: rBtk.) módosító 1998. évi LXXXVII. törvény (a továbbiakban: rBtkm.) hozta az első, igen jelentős – hátrányos² – változtatást. Megszüntette ugyanis annak a lehetőségét, hogy a folyamatosan töltött, de kvázi halmazati viszonyban nem álló büntetéseket is összbüntetésbe lehessen foglalni pusztán az egyhuzamban töltésből eredő hátrány kiküszöbölése³ céljából.

A novella átmeneti rendelkezései semmilyen iránymutatást nem adtak az időbeli hatály értelmezését illetően. Jogalkalmazói jogértelmezéssel kellett megoldani⁴ a visszaható hatály problémáját. Két érvrendszer ütközhetett csak: az egyik szerint a bűncselekmények

¹ Erről részletesen: Ficsór Gabriella: Az összbüntetés múltja és jövője https://debreceniiteltotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/osszbuntetesazujbtkban.pdf (letöltve: 2019. január 5.)

² Az rBtkm.-nek a büntető törvénykönyv összbüntetésre vonatkozó új szabályát megtámadták az Alkotmánybíróság előtt. Az 1116/D/2001. AB határozat (ABH 2008, 1569.) – amelyre utal a 10/2018. (VII. 18.) AB határozat is [38] – kijelenti, hogy „Az a tény, hogy a jogalkotó a szabályozást szigorúbb irányban megváltoztatta: kriminálpolitikai döntés, s így nem lehet alkotmánybírói megítélés tárgya.” „A támadott jogszabály anyagi jogi természetű problémát vet fel, az indítványok pedig a terhelteknek a jogszabály változás előtti és utáni általános jogi helyzete összemérésére vonatkoznak. Így tehát nem állnak összefüggésben az Alkotmány most vizsgált rendelkezésével.” Az Alkotmánybíróság erre tekintettel a jogszabály-hely megsemmisítésére irányuló indítványt elutasította.

³ A jogszabályi változást ugyan követte a bírói gyakorlat, de még hosszú évekig tartalmazta az összbüntetési ítéletek indokolása, hogy „az összbüntetés célja a büntetések egyhuzamban töltéséből eredő hátrány kiküszöbölése”

⁴ A Hajdú-Bihar Megyei Bíróság (jelenlegi nevén: Debreceni Törvényszék) büntető kollégiumi ülésén alakult ki az egységes jogértelmezés. A kollégiumi ülésen a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának kollégiumvezetője: dr. Berkes György, és az összbüntetés legfőbb jogértelmező bírójára: dr. Szabó Péter vett részt. Ez a kollégiumi ülés ma már a hazai jogtörténet részét képezi.

elkövetési idején hatályos anyagi jogi rendelkezések szerint kell eldöntetni, hogy van-e helye összbüntetésbe foglalásnak, a másik szerint az elkövetési időnek és a Btk. 2. §-a alapján történő döntésnek nem lehet létjogosultsága, mert nem a bűncselekmények elbírálásáról és nem büntetés kiszabásáról van szó. Ez utóbbi elvetése azt jelenti, hogy az összbüntetésbe foglalás lehetőségét felvető büntetéseket kiszabó ítéletek utolsó jogerejének van jelentősége, akkor nyílik meg az összbüntetésbe foglalás lehetősége, ezért az akkor hatályos Btk. szerint kell döntést hozni. Azaz, ha egyetlen ítélet jogereje 1999. március 1. napja utáni, akkor csak a kvázi halmazatos büntetések foglalhatók összbüntetésbe.

Ez utóbbi lett a „győztes” jogértelmezés⁵, mivel a szigorú dogmatika szerint az összbüntetés nem büntetés kiszabása, hanem megállapítása, nem a cselekmény elbírálása, mely miatt kizárt a Btk. 2. §-ában megjelölt főszabály alkalmazása, mely szerint az elkövetéskori anyagi jogi szabályokat kell alkalmazni, kivéve, ha az új törvény enyhébb elbírálást eredményez.

Az alkotmánybírósági határozat okfejtését megismerve felvetődhet a kérdés, hogy az akkor kialakított jogértelmezés megfelelt-e az alkotmányos alapelveknek?

I.2.

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény (a továbbiakban: Btkátm.⁶) 3. §-ában foglaltakkal szemben a bírácoknak véleményezésre megküldött tervezet⁷ eredetileg azt tartalmazta, hogy az összbüntetésbe foglalást az elkövetési idők szerint hatályos Btk. szerint kell elvégezni.

A véleményezés során kifejtett álláspont⁸ eljutott a jogalkotóhoz, és a hatályba lépett törvény normaszövege már a korábban kialakított bírói jogértelmezésnek megfelelő volt.

Az összbüntetés szabályainak a Btk.-beli szigorításával kapcsolatban a bírácokban alkotmányossági aggály valójában fel sem vetődhetett volna az 1116/D/2001. AB határozat ismeretében. A jogalkotó a büntető anyagi jogi szabályok szigorításával is kifejezheti a jogpolitikai céljait. A bírói alkotmányos aggályoskodás nem is vezetett eredményre a 3116/2016. (VI. 21.) AB

⁵ BH 2000.135., BH 2000.184., BH 2001.1.

⁶ Az AB határozatban szereplő rövid megjelölés.

⁷ 2012. októberi tervezet szövege: „A Btk. 93–96. §-ai akkor alkalmazhatóak, ha az elkövető legalább egy bűncselekményt a Btk. hatálybalépését követően követett el, és az összbüntetésbe foglalás egyéb feltételei fennállnak.”

⁸ „Az összbüntetés nem büntetés kiszabása, nem a bűncselekmény elbírálása, hanem jogerős ítéletekkel kiszabott büntetések összbüntetésbe foglalása. A Btk. 2. §-a a bűncselekmény elbírálásáról szól, azaz jogerős befejezés után nem alkalmazható. Az összbüntetés szabályainak többszöri változása kapcsán a bírói gyakorlat kialakította, hogy az alapítéletek jogereje számít akkor, amikor abban döntünk, hogy mely jogszabályok alapján foglalunk összbüntetésbe. A bűncselekmény elkövetési idejének tehát csak az új Btk. 2. §-a (2) bekezdésének értelmezése körében lehet jelentősége, amikor a cselekmény elbírálásáról beszélünk.”

határozat⁹ (ABK 2016/15.) szerint. A Btk. általános indokolása ma már közismerten fogalmazta meg az új kódex megalkotásával elérni kívánt célokat. »A Nemzeti Együttműködés Programja úgy fogalmaz, hogy a „jogszabály szigora, a büntetési tételek növelése, az életfogytig tartó szabadságvesztés többszöri alkalmazása, az áldozatok védelme meg fogja fékezni a bűnök elkövetőit és világossá teszi a társadalom minden tagja számára, hogy Magyarország nem a bűnelkövetők paradicsoma. Erős Magyarország csak akkor születet, ha az ország házában olyan törvények születnek, amelyek garanciát jelentenek a törvénytisztelők biztonságára számára.»

A Btkátm. 3. §-ának alkalmazása sem okozott problémát a bírácok körében, mivel a korábban kialakított bírói gyakorlatnak megfelelő volt az átmeneti rendelkezés törvénybe iktatása. Nem példa nélküli azonban, hogy az Alkotmánybíróság a rendes bíróságok által követett egységes jogértelmezést utóbb alapvető jogokat sértőnek, alaptörvény-ellenesnek találja¹⁰.

Az eddigiekben írtak miatt nem tekinthető előzmény nélkülinek az Alkotmánybíróság elemzendő határozatának egyértelmű és kötelezően alkalmazandó alkotmányos jogértelmezése.

II. Mit mondott ki az AB határozat?

II.1.

Az Alkotmánybíróság a 10/2018. (VI. 18.) számú határozatával megsemmisítette a büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény átmeneti rendelkezéséről szóló 2012. évi CCXXIII. törvény 3. §-át. A hatálytalan szakasz a következőket tartalmazta: „Ha az összbüntetésbe foglalandó ítéletek közül legalább egy a Btk. hatálybalépését követően emelkedett jogerőre, a Btk. 93–96. §-át kell alkalmazni.”

Az átmeneti rendelkezés megsemmisítésével úgy lehetne értékelni a jogi helyzetet, hogy visszajutottunk az 1999. március 1. napjával történt Btk. módosítás utáni állapothoz. A bírói jogértelmezés szabadsága – a jogelmélet által kialakított dogmatika felhasználásával – oda vezethetne, hogy az összbüntetésnek azokat a szabályait kell alkalmazni, amelyek az összbüntetésbe foglalás lehetőségének megnyílásakor hatályban voltak. Az összbüntetésbe foglalás lehetősége az utolsó ítélet jogerőre emelkedésekor nyílik meg. Ez pedig pontosan ugyanaz, ami a megsemmisített szakasz tartalma volt. Ezt az értelmezést tehát pusztán formál logikai alapon is el kell utasítani.

Az Alkotmánybíróság a határozatának rendelkező részében kimondta, hogy a megsemmisítés oka az,

⁹ Márok Soma: Az Alkotmánybíróság határozata az összbüntetésről JEMA (Jogesetek Magyarázata) 2018/2.

¹⁰ 34/2013. (XI. 22.) AB határozat, 21/2016. (XI. 30.) AB határozat

hogy a jogszabály-hely alaptörvény-ellenes. Ez már önmagában továbbgondolásra kell, hogy készítsen, és tartalmában is kizárja az előző bekezdésben írt értelmezés visszaállítását.

Az alaptörvény-ellenesség mibenléte azonban kizárólag a határozat indokolásából ismerhető meg. A [68] bekezdés jelöli meg, hogy a megsemmisített jogszabályi rendelkezés ellentétes az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével. A [49] bekezdés bontja ki a jogbiztonság követelményének tartalmát: „*a jogbiztonság megköveteli, hogy a jogrendszer egésze, annak részterületei, valamint egyes szabályai világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatóak és a norma címzettjei számára előre láthatóak legyenek, továbbá a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat hordozzanak [...]*”. A jogbiztonság sérelme a jogalanyok helyzetét elnehezítő visszaható hatályú szabály miatt¹¹ következett be. Az AB határozat egyértelművé tette, hogy az új anyagi jogi jogszabály hatályba lépése előtt keletkezett tényekhez (a bűncselekmény elkövetése) nem fűződhetnek súlyosabb jogkövetkezmények [56]. Az 1999. március 1. napja után kialakított bírói jogértelmezéshez tehát biztosan nem lehet visszatérni.

II.2.

Az AB határozat összevetette az rBtk. és a Btk. összbüntetésre vonatkozó szabályait. A teljesség igényével szükséges ismertetni a Btk. 2013. július 1. napjától hatályos szigorúbb szabályait:

- a törvény már nem ad lehetőséget az összbüntetésbe foglalásra, ha a kvázi halmazat határesetéről van szó: az egy eljárásban való elbírálásra ténylegesen nem volt lehetőség, mert az újabb elkövetési idő az ítélet kihirdetése és jogereje közé esett;
- nincs lehetőség a többszörös összbüntetésbe foglalásra, azaz nem lehet visszatérni a korábbi összbüntetés alapítéleteire akkor sem, ha az újabb büntetés is kvázi halmazati viszonyban áll a korábban összbüntetésbe foglalt valamennyi büntetéssel,
- az összbüntetés tartama: a rövidebb tartamú szabadságvesztés sem enyészhet el, és az összbüntetés elérheti a büntetések együttes tartamát.

II.3.

A megsemmisítést tehát nem lehet másként értelmezni, minthogy nem az összbüntetésbe foglalandó ítéletek jogereje határozza meg azt, hogy melyik Btk. összbüntetésre vonatkozó szabályait kell alkalmazni. Az összevetési alap most már kizárólag az alapítétekkel elbírált bűncselekmények elkövetési ideje lehet. Ezt konkrétan kimondja az AB határozat indokolása a [65] bekezdésében: „*Jelen esetben ugyanakkor a jogalkotó ezen súlyosabb szabályok bevezetését*

nem bízta a jogalkalmazásra – vagyis nem tette lehetővé, hogy az eljáró bíróságok a Btk. 2. § (1)–(2) bekezdései alapján maguk döntsék el, hogy a cselekmény elkövetése idején vagy a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő törvény tartalmaz-e enyhébb rendelkezéseket az elítéltre nézve és ezért az egyes esetekben melyik alkalmazandó –, hanem arról a Btkátm. 3. §-ával rendelkezett.”

II.4.

Az AB határozat foglalkozott az összbüntetés dogmatikájával is. Leszögezte, hogy az összbüntetés jellegét tekintve járulékos jogintézmény, amely nem jelent önálló elítélést. Az összbüntetési eljárás során a bíróság nem kerülhet abba a helyzetbe, „*amikor a nullum crimen sine lege és annak társelvei szóba kerülnének*” (1012/B/2008. AB határozat, ABH 2011, 1864, 1870.). „*Az összbüntetésről a Btk. a büntetés kiszabására irányadó anyagi jogi szabályok között rendelkezik, ennek ellenére az összbüntetés megállapítása nem tekinthető klasszikus értelemben vett büntetéskiszabásnak.*” A [22] bekezdés a továbbiakban összegzi, hogy a bíróság az összbüntetésbe foglalás során az összbüntetés tartamát megállapítja, nem kiszabja. Az alapügyekben a büntetés kiszabásánál figyelembe vehető büntetéskiszabási tényezők, vagy az alapítélet jogerőre emelkedése után bekövetkezett változások a személyi körülményekben, az összbüntetési ítélet meghozatala során nem képezhetik az értékelés tárgyát.

A bírói mérlegelés kereteire a 3/2002. számú Büntető Jogegységi határozat II/3. pontja adott iránymutatást, amely jelenleg is kövendő. „*Az elengedés mérvenek a megítélésénél vizsgálni kell azt is, hogy a több eljárásban elbírált cselekmények jellegükben azonosak vagy hasonlók-e; elkövetési magatartásuk időbelileg egybeeső vagy közeli-e; a cselekmények egymással összefüggésben állnak-e stb.*”

Az AB határozat a [23] és [24] bekezdésében indokolja meg, hogy miért alkalmazható az összbüntetésbe foglalás során is a Btk. 2. §-a, a büntetőtörvények hatályára vonatkozó rendelkezés. Az összbüntetés ugyan nem minősül klasszikus értelemben vett büntetéskiszabásnak, mégis az összbüntetési ítélet lesz az a végső bírósági döntés, amely meghatározza a letöltendő szabadságvesztés tartamát és az egységes végrehajtáshoz kapcsolódó szabályokat. „*Ebben a kettősségben ragadható meg a jogintézmény sajátossága: az összbüntetés valójában olyan büntetéskiszabás, amely felülírja a jogerős ítéletek jogkövetkezményekkel kapcsolatos rendelkezéseit és megállapítja a letöltendő szabadságvesztés mértékét anélkül, hogy a terhelt bűnösségéről maga döntene.*”

A BH 2000.184. számú eseti döntés is abból indul ki, hogy az összbüntetésre vonatkozó rendelkezések a büntető anyagi jogi rendelkezések körébe tartoznak, ezért a büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó szabályok alkalmazásának van helye. Hivatkozik

¹¹ AB határozat indokolása: [50]–[67] bekezdésben kifejtve.

is a Btk. 2. §-ára, azonban a megoldás dogmatikailag nem tűnik következetesnek. Miközben az időbeli hatályról szóló Btk.-beli norma – bármelyik anyagi jogi törvényt szemléljük – a cselekmény elkövetése és elbírálása idején hatályos törvény közötti választás lehetőségét biztosítja, az eseti döntés mégis az alapítételek jogerőre emelkedésének idejét tekinti vízválásznak. A BH 2000.135. számú eseti döntés is ugyanerre a megoldásra jut annak ellenére, hogy hangsúlyozza az összbüntetés anyagi jogi jellegét, és a Btk. 2. §-ára is utal.

Kétségtelen, hogy az összbüntetés az anyagi jogi törvényben van szabályozva, közelebből a büntetés kiszabásáról szóló Fejezetben. Mégsem büntetés kiszabásáról van szó, hanem a már kiszabott büntetések egységesítéséről, az összbüntetés tartamának a megállapításáról. A büntetőeljárás megindulásától a büntetés végrehajtásának befejezéséig tartó folyamatban, amely az állam büntető hatalmának érvényesítését jelenti, a büntetőjogi felelősségről döntő ítélet jogerőre emelkedésével az ítélkező bíró szerepe véget ér. Az eljárás a büntetés-végrehajtás szakaszába kerül, és az összbüntetésbe foglalásra is csak ekkor kerülhet sor. Felvetődik a kérdés, hogy a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) megalkotásával miért nem került át ebbe a törvénybe, és a büntetés-végrehajtási bíró hatáskörébe az összbüntetési eljárás. Az anyagi jogi szabályok ugyan hagynak még némi mérlegelési lehetőséget a bíró számára, de ennek köre a Btk. szabályaival minimálisra szűkült. A büntetés-végrehajtási bíró is számtalan esetben dönt a körülmények mérlegelésével. A Bv. tv. megalkotása többek között azt a célt is szem előtt tartotta, hogy a büntetőeljárás befejezését követően, a végrehajtási szakaszban szükséges döntések jogszabályi alapja kikerüljön a Btk.-ból és a Be.-ből. Az eljárásjogi kódex ezt megkísérelte végig vinni. Amíg azonban az összbüntetés szabályai az anyagi jogi törvényben, ezáltal az ítélkező bíró kezében vannak, addig az AB határozatban írt jogértelmezés nem tehető félre.

II.5. A halmazati és az összbüntetés tartalmának összevetése

II.5.1.

Ennek kizárólag abban a relációban van létjogosultsága, amikor a kvázi halmazatos összbüntetésről beszélünk. Ha valamennyi elkövetési idő a legelső ítélet kihirdetése előtti időpontra esik, és mégis több büntetés kiszabására kerül sor, akkor alkotmányos igény merül fel arra, hogy az elkövető ezáltal ne kerüljön hátrányosabb helyzetbe, mint az az elkövető, akinek valamennyi bűncselekményét egy eljárásban bírálták el, és vele szemben halmazati büntetést szab-

tak ki¹². A halmazati büntetésnek ugyanis van törvényi felső korlátja, továbbá előfordulhat, hogy a legkisebb súlyú bűncselekményeknek nem lesz a büntetés kiszabása során súlyosító hatása.

Példaként említhető, ha ugyanabban az időszakban elkövetett lopás vétségek miatt két vagy több ítélet születik, és azok együttes tartama a halmazati büntetés felső határát, a három évet meghaladja, az egy eljárásban való elbírálás esetén törvénysértést jelentene, amely már csak felülvizsgálattal lenne orvosolható. Több ítélettel ez könnyedén bekövetkezhet, és az összbüntetés az a jogintézmény, amellyel a ténylegesen letöltendő büntetési tartam visszakerül a törvényes keretek közé. Az anyagi jogi szabály ugyanis egyértelmű: az összbüntetés tartamát úgy kell meghatározni, mintha halmazati büntetést szabnának ki. A „mintha” szóból az következik, hogy az összbüntetési szabályok az elsődlegesek, a halmazati büntetés pedig viszonyítási alap. A most írt példában értelmezhetetlen a Btk. előzmény nélküli, új megfogalmazása, mely szerint az összbüntetés tartama nem haladhatja meg (azaz elérheti) a büntetések együttes tartamát.

A másik felvetésre példaként hozható fel egy olyan büntetőeljárás, amely három, halmazatban álló bűncselekményt bírált el. A nyolcévi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény mellett egy ötévi és egy kétévi szabadságvesztéssel büntetendő cselekmény az eljárás tárgya. A halmazati büntetés megemelt felső határa tizenkét év. Van-e jelentősége a büntetés kiszabása során a kétévi szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekménynek? Nem lehet, hiszen a halmazati büntetés szabályai szerint a legsúlyosabb büntetési tétel a kiindulási alap, amelynek a felső határa csak akkor emelhető a felével, ha ezáltal a büntetési tételek nem összegződnek. Ha a nyolc éves büntetési tételű bűncselekménnyel halmazatban egy kétévi szabadságvesztéssel sújtható bűncselekmény áll, akkor a halmazati büntetés nem érheti el a tíz évet. Ebben az esetben sem értelmezhető a Btk. már felhívott szabálya, amely szerint az összbüntetés tartama nem haladhatja meg (azaz elérheti) a büntetések együttes tartamát. Visszatérve a három bűncselekményből álló halmazat példájára, amennyiben a kétévi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt külön eljárásban bírálják el, és néhány hónapos szabadságvesztés az ítélet, a Btk. új rendelkezése szerint az összbüntetésbe foglalás során nem enyészhet el egy nyolc éves büntetés mellett sem. Az összbüntetés tartamát érintő új szabály miatt az összbüntetés lehet akár nyolc év egy hónap, más esetben akár tizenöt év egy hónap is, amilyen halmazati büntetésekkel a bírói gyakorlatban nem találkozunk.

¹² AB határozat [39] bekezdés az 1012/B/2008. AB határozatból idézi: „Az összbüntetés célja – a halmazati szabályokból kiindulva – valójában az arányos büntetés garantálása azokban, a terhelt számára a leghátrányosabb esetekben, a személyi szabadság elvonásával járó szankciók alkalmazásakor, ha a terhelt ismert és felderített cselekményeinek egy eljárásban való elbírálására a hatóságok, illetve a bíróság oldalán felmerülő objektív okból nem volt mód.” (ABH 2011, 1864, 1867.)

II.5.2.

Az összbüntetésnek a halmazati büntetéssel való összevetéséből azonban további következmények is adódnak. Az előzőekben írtak alapján leszögezhető, hogy az összbüntetés kedvezmény a végrehajtandó szabadságvesztés mértékét tekintve, de nem oktalan kedvezmény, az jogállami alapokon nyugszik. Ettől teljesen független az, hogy az összbüntetési ítéletnek az alapítéletek legsúlyosabb rendelkezéseit kell tartalmaznia: végrehajtási fokozat, visszaesői minőség, feltételes szabadságra bocsátás lehetősége vagy kizárása. Nincs ez másként a halmazati büntetés kiszabása esetén sem. Ha a halmazatban álló bűncselekmények közül az egyiket többszörös visszaesőként követi el a terhelt, a többiben „csak” visszaeső, a többszörös visszaesőkre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Ha a terhelt büntetlen, a terhére megállapított bűncselekmények között egy büntett van, a többi vétség, a büntetés-végrehajtási fokozat csak börtön lehet az általános szabály szerint. Amennyiben egy bűncselekményt feltételes szabadság hatálya alatt követett el, a halmazati büntetésből nem bocsátható feltételes szabadságra. Mindebből tehát nem vonható le az a következtetés, hogy az összbüntetés a legsúlyosabb következmények átvétele miatt az elkövető terhére szóló jogintézmény lenne.

A további következtetés az elkövetési időkkel függ össze. Amennyiben a halmazatban álló bűncselekmények közül akár egynek az elkövetési ideje 2013. július 1. napja utáni, nincs helye az időbeli hatály vizsgálatának, valamennyi bűncselekmény elbírálására csak a Btk. rendelkezéseinek alkalmazásával kerülhet sor. Nem lehet ez másként az összbüntetésbe foglalás esetén sem. Az alkalmazandó anyagi jogi normák vizsgálatának nincs helye, ha az alapítéletekben (összbüntetésbe foglalható büntetések) 2013. július 1. napja utáni elkövetési idő is szerepel. Kizárólag a jelenleg hatályos törvény alapján történhet meg az összbüntetésbe foglalás.

III.

III.1.

Az összbüntetésbe foglalás új elvi alapokra helyezése és eddigi gyakorlati alkalmazása lehetőséget teremt arra, hogy a jogértelmezés néhány szegmense megfogalmazásra kerülhessen.

- Ha az összbüntetésbe foglalható büntetések alapjául szolgáló egyetlen elkövetési idő 2013. július 1. napja utáni, az összbüntetésbe foglalásra kizárólag a Btk. alkalmazásával kerülhet sor.
- Ha valamennyi elkövetési idő 2013. július 1. napja előtti, helye van az időbeli hatály vizsgálatának, a Btk. rendelkezései akkor alkalmazhatók, ha az rBtk.-hoz képest méltányosabb összbüntetést eredményeznek (bár erre pillanatnyilag nem lehet példát felhozni). Kizárólag az rBtk. 92–96., il-

letve a Btk. 93–96. §-ai vethetők össze az időbeli hatály vizsgálatánál.

- Kizárólag az alapítéletek rendelkező részében szereplő rendelkezéseknek van jelentősége, azok közül a legszigorúbbat kell átvennie az összbüntetési ítéletnek. Ezáltal nincs jelentősége annak, hogy az alapítéletekben melyik Btk.-t alkalmazta a bíróság. Az alapítéletek „szentsége”, a jogerős elbírálás megváltoztathatatlanlansága nem sérül.
- Az összbüntetési ítélet jogszabályi hivatkozásai nem terjedhetnek túl az rBtk. 92–96., illetve a Btk. 93–96. §-ain. Nem tartalmazhatja az összbüntetési ítélet a Btk. 38. §-ának felhívását, mivel az a bűncselekmény elbírálásához kötődik, a jogerős elbíráláskor alkalmazható, ezt követően nem.

III.2. A feltételes szabadságra vonatkozó rendelkezések

A két anyagi jogi törvényben nincs különbség a tekintetben, hogy az alapítéletek különböző végrehajtási fokozatai közül a legszigorúbbat kell meghatározni. Az is egyező, hogy amennyiben az összbüntetés mértéke három év vagy azt meghaladó, többszörös visszaesőnél két év vagy azt meghaladó, akkor a végrehajtási fokozat fegyház. Az enyhébb fokozat megállapítása változatlanul törvényi lehetőség a mérlegelésre. Az összbüntetésnek ezzel összefüggésben további szabályai nincsenek. Nem emelhető be tehát a Btk. 38. §-a (4) bekezdésének a) pontja, azaz az összbüntetési ítéletben nem zárható ki a feltételes szabadság kedvezményéből a többszörös visszaeső elítelt (ilyen alapítéleti rendelkezés hiányában), ha a szabadságvesztést fegyház fokozatban kell végrehajtani.

2015. január. 1. napjától hatályosan került beiktatásra a Btk. 95. §-ának (3) bekezdése¹³, amely a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét szabályozza az összbüntetéssel kapcsolatban. Addig jogértelmezési problémák vetődtek fel.¹⁴ Egyértelműsíti a jogalkotó, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét is az alapítéletekhez fűződő legszigorúbb szabálynak megfelelően kell az összbüntetési ítéletben megállapítani. Ez vonatkozik arra az esetre is, ha az összbüntetésbe foglalásra a Btk. lehetett csak irányadó, de van olyan alapítélet, amelyben a bűncselekmény elbírálására az rBtk. alapján került sor, és a fegyház fokozat miatt a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét a szabadságvesztés 4/5 részének kitöltését követően lehet vizsgálni. A „legszigorúbb” kifejezés nyelvtani és logikai értelmezése szerint ez minimum három lehetőség közötti választást jelent¹⁵. Ezzel a Btk. alkalmazásával keletkezett összbüntetési ítélet rendelkező része olyan rendelkezést is tartalmazhat, amilyen a ha-

¹³ 2014. évi LXXII. törvény 84. §

¹⁴ Ficsór Gabriella: Az összbüntetésbe foglalás egyes kérdései az új Btk. hatálybalépését követő átmeneti időszakban https://debrecentiitolabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/osszbuntetesazujbtktahatalyba_lepesetkovetoen.pdf (letöltve: 2019. január. 14.)

¹⁵ DIT Beüf.III.164/2015/2., Beüf.III.124/2017/6.

tályos anyagi jogi törvényben nem létezik. Ez is alátámasztja a korábban már kifejtetteket, mely szerint az összbüntetésbe foglalásnál nincs jelentősége annak, hogy az alapítéletekben a bíróság melyik Btk. alapján ítélték.

A Btk. 38. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját az ítéletében megállapítja, azaz a rendelkező részben feltünteti. Ennek az indoka az, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége a Btk.-ban már nem a végrehajtási fokozathoz igazodik, így nem törvényi automatizmus, hanem büntetés kiszabási tényezővé vált¹⁶ azzal, hogy a szintén a büntetés kiszabása körében jelentőséggel bíró visszaesői minőséghez kapcsolódik. Ma már, az új büntetőeljárás kódex elveivel összhangban a tájékoztatás magasabb szintje az elvárható. Ki lehet jelenteni, hogy az összbüntetési ítélet rendelkező részében ki kell mondani, hogy mikor válik esedékessé a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének a vizsgálata. Ez az irányadó a Be. 839. §-ának (6) bekezdése értelmében akkor is, ha az összbüntetési ítélet az rBtk. alapján születik.

Az utóbbi beiktatott Btk. 95. §-ának (3) bekezdése szól arról is, hogy az összbüntetésből akkor nem bocsátható feltételes szabadságra az elítélt, ha bármelyik szabadságvesztés esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége kizárt, azaz van olyan alapítélet, amely tartalmaz olyan rendelkezést, mely szerint a vádlott feltételes szabadságra nem bocsátható. Az rBtk. ilyen törvény-szöveget nem tartalmazott, azonban a 3/2002. BJE határozat ugyanilyen értelmezést adott: *„A törvény nem rendelkezik külön arról, hogy az alapítéleteknek a feltételes szabadságra bocsátás kizárásáról szóló rendelkezéseit [rBtk. 47. § (4) bek.] hogyan kell figyelembe venni az összbüntetési ítéletben. Minthogy azonban az összbüntetés egységes büntetés, teljes tartamára nézve egységes a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége is. Ha bármelyik alapítéletben a bíróság kizárta az elítéltet a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből, ez a rendelkezés az összbüntetésre is vonatkozik. A feltételes szabadságra bocsátás kizárásáról az összbüntetési ítéletben rendelkezni kell.”*

Mindebből az következik, hogy amennyiben egyik alapítéletben sem zárták ki az elkövetőt a feltételes szabadság kedvezményéből, akkor az összbüntetési ítélet sem tartalmazhat ilyen rendelkezést, mert arra – egy kivétellel – nincs törvényi felhatalmazás. Szemben azzal a törvényi rendelkezéssel, mely az összbüntetés mértéke okán a végrehajtási fokozat megváltoztatásáról szól, ilyen előírást a jogalkotó a feltételes szabadságból kizárással kapcsolatban nem szövegezett meg. Ezen okból sem alkalmazható a Btk. 38. §-a (4) bekezdésének a) pontja, azaz az összbüntetési ítéletben nem zárható ki a feltételes szabadság kedvezm-

nyéből a többszörös visszaeső elítélt (ilyen alapítéleti rendelkezés hiányában), ha a szabadságvesztést végrehajtás fokozatban kell végrehajtani.¹⁷

A kivétel 2017. július 1. napjától hatályos¹⁸, a Btk. 95. §-ához beiktatott (4) bekezdés szerint az összbüntetésből nem bocsátható feltételes szabadságra az elítélt, ha van olyan alapítélet, amelyben a büntetés-végrehajtási bíró azért zárta ki a feltételes szabadság kedvezményéből, mert a szabadságvesztés büntetésének megkezdésére – önhibájából – önként nem vonult be. Ez tovább erősíti azt a felvetést, hogy nem sikerült még teljesen elkülöníteni¹⁹ az anyagi jogot a büntetés-végrehajtási jogtól, ezáltal az ítélező bíró és a büntetés-végrehajtási bíró döntési jogkörét.

IV. További konklúziók és alkalmazható jogértelmezések

IV.1.

A büntetőeljárás törvény az összbüntetési eljárás lefolytatásának eljárásjogi feltételeit 2015. január 1. napjától²⁰ új alapokra helyezte. A terhelt önrendelkezési joga határozza meg, hogy a bíróság az összbüntetési eljárást lefolytathatja-e és milyen körben. Az eljárási feltétel hiányában semmilyen büntetőeljárás nem folytatható le, azt meg kell szüntetni, mely irányadó az összbüntetési eljárás során is. Az eljárási feltétel megléte vagy hiánya megelőzi az anyagi jogi szabályok vizsgálatát.

Az összbüntetési ítélet nem ügydöntő határozat²¹ az új büntetőeljárás kódex ebben a körben részletesen megfogalmazott, határozott jogi normái szerint. Ennek egyik jogkövetkezménye az, hogy az összbüntetési ítéletet hatályon kívül helyező végzés ellen nincs helye fellebbezésnek. A Be. 648. §-a értelmében felülvizsgálatnak jogerős ügydöntő határozat ellen van helye. A Kúria gyakorlata²² az új büntetőeljárás kódex hatálya alatt is következetes abban, hogy az összbüntetési ítélet ellen nincs helye felülvizsgálatnak, mert az nem ügydöntő határozat.

A másik következmény abból fakad, hogy a jogszabályok hierarchiáját figyelmen kívül hagyó jogalkotás esetén a bíró nem alkalmazhatja az alacsonyabb rendű

¹⁷ DIT Beüf.III.124/2017/6.

¹⁸ 2016. évi CX. törvény 20. §, felülírva ezzel a 82/2010. BK véleményben kifejtett jogértelmezést

¹⁹ Szemben az időközben felnőtt korúvá váló fiatalokúakra vonatkozó rendelkezésekkel; az ítélező bírónak nem kell figyelembe vennie az ítélet meghozatalakor a bekövetkezett életkori változást, a felnőtt fokozat meghatározása minden esetben a bv. bíró feladata: Btk. 110. és 123. §, Bv. tv. 54. §.

²⁰ A 2014. évi LXXII. törvény 34. §-a módosította a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényt (rBe.).

²¹ Nem a vádról, nem a büntetőjogi felelősségről dönt – Be. 456. § (1) bekezdés

²² Kúria Bfv.III.1.433/2018/2., Bfv.II.1.457/2018/2., Bfv.I.1.533/2018/2., Bfv.III.1613/2018/2., Bfv.III.1.628/2018/2.

¹⁶ 4/2013. Büntető Kollégiumi vélemény

Ficsór Gabriella: A 4/2013. BKv. melletti érvelés

https://debreceniitlotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/a_4-2013._bkv_melletti_erveles.pdf (letöltve: 2019. január 14.)

jogszabályban írtakat, ha az ellentétes a törvénnyel, mely utóbbinak van a jogértelmezésre felhatalmazott független bíró alávetve az Alaptörvénybe foglaltnak. A törvényben írtak szerint jogerősítési záradékkal csak ügydöntő határozatot lehet ellátni a Be. 459. §-ának (1) bekezdése értelmében. Nem követheti a bíróság a törvény ellenében a 9/2018. (VI. 11.) IM rendelet 15. §-ának (5) bekezdésében foglaltakat, mely szerint *„a bíróság az összbüntetésként megállapított szabadságvesztés végrehajtása érdekében az értesítő lap és a jogerősítési záradékkal ellátott ügydöntő határozat, vagy a jogerősítési záradékkal ellátott rendelkező rész kiadmányának megküldésével intézkedik a bv. csoportnál.”*²³

IV.2.

A Btkátm. 3. §-ának megsemmisítéséből az következik, hogy az rBtk. alkalmazásával többszörös összbüntetésbe foglalásra is sor kerülhet utólagos összbüntetésbe foglalásra irányuló kérelem alapján. Ez volt az oka annak, hogy az Alkotmánybíróság nem semmisítette meg az alkotmányjogi panasszal támadott bírósági határozatokat, hiszen van rendes útja a reparációnak az alkotmányos jogértelmezést követően. Ilyen esetben szükségtelen közbelépés lett volna az Alkotmánybíróság részéről a rendes bíróságok döntéseinek megsemmisítése. A többszörös összbüntetésbe foglalás értelmezési kérdéseit a bírói gyakorlat kidolgozta. Emlékeztetőül kell utalni a 3/2002. BJE határozat II/5. pontjában²⁴ foglaltakra, továbbá a BH 2000.237., BH 2001.4., 176. és BH 2003.5. számú eseti döntésekre.

V.

Az Alkotmánybíróság további négy döntésében erősítette meg a 10/2018. (VII. 18.) AB határozatában írtakat. Valamennyi határozatot 2018. november 28. napján tették közzé, amelyek 2015., 2016. és 2017. években benyújtott alkotmányjogi panaszokat bíráltak el.

Az első ügyben²⁵ a támadott határozatok elleni panaszt visszautasították, mivel a befogadhatósághoz szükséges követelményeknek a kérelem nem felelt meg. A Btkátm. 3. §-át támadó indítvány a 10/2018. (VII. 18.) AB határozat folytán tárgytalanná vált, e tekintetben a panasz eljárás megszüntetésének volt he-

lye, mivel az AB határozat az e tárgykörben elsőként benyújtott indítványt bírálta el.

A következő²⁶ döntés is az időközben megszületett AB határozatra utalással szüntette meg a jogszabályhely megsemmisítésére irányuló eljárást, a konkrét bírósági határozatot érintően a panaszt visszautasította. Ennek jelen esetben is az az indoka, hogy a visszaható hatály tilalmát sértő jogszabályi rendelkezés alkalmazásával okozott sérelem a hatályos jogszabályi rendelkezések alkalmazásával orvosolható, az Alkotmánybíróság döntése nyomán megváltozott jogszabályi környezetben nyitva áll az összbüntetési eljárás kezdeményezésének a lehetősége. Az Alkotmánybíróság azt is egyértelművé teszi a [36] bekezdésben, hogy amennyiben a bíróság mellőzi a Btk. 2. §-a szerinti mérlegelést és a döntése a megsemmisített jogszabály-hellyel tartalmilag azonos szempontok és elvek alkalmazásán alapul, akkor felmerül a konkrét bírói döntés alaptörvény-ellenességének a lehetősége, azaz egy újabb alkotmányjogi panasz a rendes bíróság határozatának a megsemmisítését fogja eredményezni.

Az Alkotmánybíróság határozata ugyanakkor az összbüntetés jogintézményével kapcsolatban további elvi, dogmatikai tartalmat is hordoz. Leszögezi a [31] bekezdésben, hogy az összbüntetés a Btk. 2. §-a értelmében büntetéskiszabásnak minősül több okból is. Rendszertanilag azért, mert a Btk. büntetés kiszabására irányadó rendelkezései között helyezkedik el, ezért az összbüntetés megállapítása a büntetőjogi szankció kiszabásának egyik módja. Ezt alátámasztja az, hogy az összbüntetést és annak mértékét a bíróság nem végzésben, hanem ítéletben állapítja meg. Tartalmi értelemben is büntetéskiszabás és nem csupán matematikai művelet a ténylegesen végrehajtandó szabadságvesztés tartamának meghatározása. A bírói mérlegelés lehetősége ugyan korlátozottabb, mint a bűncselekmény elbírálásával összefüggő büntetés kiszabása körében, de az összbüntetés tartama megállapításának mégis immanens része a bírói szubjektív megítélése. A törvényben meghatározott minimális és maximális tartamok között mérlegelhet, szem előtt tartva a halmazati büntetéshez közelítést is, mely utóbbi kétségtelenül büntetéskiszabási tevékenység. *„Az összbüntetés nem tekinthető csupán jogtechnikai intézménynek, nem számok kalkulálása matematikai műveletekkel, hanem bírói mérlegelés eredményeként meghatározott büntetés, vagyis speciális büntetéskiszabás.”*

Megjegyzendő, hogy az eddig említett két alkotmányjogi panasz előterjesztésére ügyvédi segítség nélkül került sor, de lényegében így is eredményes volt. Az első ügyben a panaszos a szűkös határidőkre hivatkozással az Alkotmánybíróságot kérte arra, hogy számára jogi segítőt rendeljen ki, akár ügyész felkérésével, akár pártfogó ügyvéd vagy jogvédő szervezet bevonásával. Ilyen jogköre az Alkotmánybíróságnak

²³ A Bv.tv. jogszabály-szövege sem került még összhangba a Be.-vel, mivel a 112. §-ának (1) bekezdése az összbüntetési ítélet jogerőre emelkedéséhez köti az ítélező bíró további teendőit.

²⁴ „II/5. Ha a terhelt büntetéseit korábban már összbüntetésbe foglalták, de egy újabb szabadságvesztést kiszabó alapítéletre tekintettel újabb összbüntetésbe foglalás válik szükségessé (többszörös összbüntetésbe foglalás), az újabb összbüntetési ítéletben vissza kell térni az alapítéletekre. A kvázi halmazati viszony megítélésénél nem a korábbi összbüntetési ítélet jogerőre emelkedését, hanem az alapítéletekkel elbírált bűncselekmények elkövetési idejét, illetőleg az alapítéletek jogerőre emelkedésének az időpontját kell figyelembe venni.

Az újabb összbüntetés tartamának el kell érnie az alapítéletekben kiszabott büntetések közül a legsúlyosabbat, de nem érheti el a büntetések együttes tartamát. Az előző összbüntetés tartamának nincs jelentősége.”

²⁵ 3368/2018. (XI. 28.) AB végzés

²⁶ 3362/2018. (XI. 28.) AB határozat

nincs. Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 2012. január 2. napjával hatályos szabályai az alkotmányjogi panasz fogalmát átalakították. A 42/2012. (XII. 20.) AB határozatot követően a jogalkotó 2013. augusztus 1. napjával hatályosan módosította az Abtv.-t és a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvényt (Jst.)²⁷, és megszüntette a kötelező jogi képviseletet²⁸ az alkotmányjogi panasszal kapcsolatos eljárásban az Alkotmánybíróság előtt.

A harmadik panasz alapján született AB határozat²⁹ megismételte az előző ügyben írt dogmatikai fejtegetését, az okafogyott kérelem tárgyában az eljárást megszüntette, a bírósági határozat megsemmisítésére irányuló panaszt pedig elutasította az ismételt összbüntetési indítvány előterjesztésének a törvényi lehetőségére figyelemmel.

A negyedik ügyben³⁰ az alkotmányjogi panaszt elutasította. A jogi képviselővel eljáró indítványozó nem terjesztett elő határozott kérelmet a jogszabály-hely megsemmisítésére, kizárólag az összbüntetési eljárásban keletkezett elutasító végzést támadta. Az Alaptörvény megsértésével összefüggésben az indítvány alkotmányjogi szempontból értékelhető indokolást nem tartalmazott.

VI. Jogesetek³¹

VI.1.

Az ügyési fellebbezés indokolása szerint a bíróság az ítéletében az Alkotmánybíróság határozatára nem hivatkozott, nem azzal összefüggésben vizsgálta a Btk. 2. §-át, ezért az összbüntetésbe foglalhatóság vizsgálatát nem teljeskörűen végezte el, amely a határozatának indokolásbeli hiányosságát eredményezte és megalapozatlanságát is, mely a másodfokú eljárásban nem küszöbölhető ki.

Ezzel szemben a másodfokú bíróság³² érvelése szerint az elsőfokú bíróság az elítélt által indítványozott büntetéseket foglalta összbüntetésbe, amelyeket az

²⁷ Abtv.-t és a Jst.-t módosította a 2013. évi CXXXI. törvény.

²⁸ Részletesen: Ficsór Gabriella: Az egyedi bírósági döntéseket érintő alkotmányjogi panasz jogintézménye (büntetőügyekben) https://debreceniuletotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/alkotmányjogipanaszrol.pdf (letöltve: 2019. január 18.)

²⁹ 3361/2018. (XI. 28.) AB határozat

³⁰ 3360/2018. (XI. 28.) AB határozat

Megjegyezte az Alkotmánybíróság az indokolás [18] bekezdésében, hogy az Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdése nem a bírósági, hanem a hatósági eljárásokra vonatkozóan írja elő a tisztességes eljárás követelményét. Véleményem szerint ezzel is megerősítette, hogy a bíróság nem hatóság, a bírói hatalmi ág elkülönül az államigazgatási szervektől, mint hatóságoktól, amelyek a végrehajtott hatalom képviselői. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése teszi alapvető joggá a bíróság tisztességes eljárását: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”

³¹ Igazolják a bevezetésben felvetett, az AB határozat utáni egységes jogértelmezés hiányát.

³² DIT Bpkf.III.676/2018.

elítélt folyamatosan tölt, az alapítéletekben kiszabott büntetések kvázi halmazati viszonyban vannak, az összbüntetésbe foglalás feltételei fennállnak, bármelyik anyagi jogi törvényt szemléljük. Megalapozatlansági okot nem lehet megállapítani. Hatályon kívül helyezésre okot adó eljárási szabálysértés sem észlelhető, a Be. 839. §-ának (3) bekezdésében írt eljárási feltétel teljesült, az indokolási kötelezettség olyan mérvű megsértése sem érhető tetten, amely kihatással lenne az összbüntetés tartamának a megállapítására, így a Be. 609. §-ának alkalmazására.

Kizárólag az ítélet jogi indokolása szenved hiányosságban, amely még akkor is kiküszöbölhető a másodfokú eljárásban, ha az az összbüntetés mértékének megváltoztatását is maga után vonja, mint ahogyan ez az eddigi bírói gyakorlatban is így volt, és ebben változást az új jogszabályi környezet sem hozott.

A kérdés eldöntésénél tehát kizárólag a már jogerősen elbírált bűncselekmények elkövetési idejének van jelentősége, valamint az rBtk. 92–96., illetve a Btk. 93–96. §-ai összevetésének. Megerősíti ezt a kötelezően alkalmazandó 3/2002. Büntető Jogegységi határozat is: „A bíróság az összbüntetési ügyben csak annyiban jogosult a jogerős ítéletek (az alapítéletek) felülbírálatára, amennyiben ezt a Btk. (1978. évi IV. törvény) 92–94. §-ának rendelkezései lehetővé teszik.”

Kizárt a bűncselekmények ismételt elbírálása, ezért nincs jelentősége annak sem, hogy az egyes ítéletekben a bíróságok a bűncselekmények elbírálásánál melyik anyagi jogi törvényt alkalmazták. Az összbüntetésbe foglalás során csak a most megjelölt jogszabály-helyek alkalmazhatók, az anyagi jogi törvények további rendelkezései nem. Az ítélőtábla ezért a Btk. 37. §-ára utalást mellőzte az indokolásból. Az összbüntetési eljárást jogerős elítélések után kell lefolytatni, az összbüntetési ítéletben nem szerepelhetnek olyan anyagi jogi rendelkezések, amelyek a jogerős ügydöntő határozatba foglalt döntések tételes jogi alapját képezik.

Az összbüntetési ítéletre vetítve az eddig írtakat, a Btk. 2. §-a akként értelmezendő, hogy főszabályként az elbírált bűncselekmények elkövetésekor hatályos Btk. alapján kell elvégezni az összbüntetésbe foglalást, kivéve, ha az elbíráláskor hatályos Btk. enyhébb – méltányosabb – összbüntetési ítélet meghozatalát teszi lehetővé. Ennek eldöntése az összbüntetésbe foglaláskor is a bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik. A két anyagi jogi törvény összbüntetéssel kapcsolatos szabályait össze kell vetni.

Kizárólag az a kérdés vetődhet fel az összevetés során, hogy a Btk. 2. §-ának alkalmazásával a Btk. enyhébb összbüntetési tartamot eredményezhet-e. A Btk. 94. §-a értelmében az összbüntetés tartamának el kell érnie a legsúlyosabb büntetésnek és a rövidebb büntetés vagy büntetések egyharmad részének összegeként számított tartamot. A tartamot illető bírói mérlegelés az egyharmad részek és a büntetések együttes tartama közötti részre korlátozódott. A rövidebb tartamú szabadságvesztéseket érintő ilyen szabályt az rBtk. nem tartalmazott, az összbüntetés pedig nem

érhette el a büntetések együttes tartamát. A mérlegeléshez a 3/2002. számú Büntető Jogegységi határozat adott iránymutatást, amely jelenleg is hatályos. Ennek II/3. pontja a következőket tartalmazza:

„Az elengedés mérvének a megítélésénél vizsgálni kell azt is, hogy a több eljárásban elbírált cselekmények jellegükben azonosak vagy hasonlók-e; elkövetési magatartásuk időbelileg egybeeső vagy közeli-e; a cselekmények egymással összefüggésben állnak-e stb. Így pl. ha az egyik bíróság az elkövetőnek többrendbeli azonos vagy hasonló jellegű bűncselekményét bírálta el, majd utóbb indult újabb büntetőeljárás valamely korábban fel nem derített ugyanolyan bűncselekmény miatt: az ezt követően lefolytatott összbüntetési eljárás során a rövidebb időtartamú szabadságvesztés teljes elenyészése vagy igen nagy mérvű csökkentése biztosíthatja, hogy az összbüntetés a halmazati büntetés tartamával legyen azonos.

Azokban az esetekben, amikor az egymással kvázi halmazati viszonyban álló szabadságvesztések közül a rövidebb tartamú büntetés teljes elenyészése nem indokolt: a csökkentés a rövidebb büntetésnek akár a háromnegyedét meghaladó részéig is terjedhet.

A másodfokú bíróság ebben az esetben nem talált indokot arra, hogy az összbüntetés tartamát csökkentse. Pusztán annak deklarálására szorítkozhatott, hogy a Btk. nem eredményezhet enyhébb elbírálást, ezért az összbüntetési ítélet rendelkezései az Alkotmánybíróság határozatában a Btk. 2. §-ának alkalmazásával kapcsolatban megfogalmazottakra tekintettel a főszabályként érvényesülő rBtk. szabályain alapulnak.

A jogszabályi hivatkozások tehát annyiban pontosítandók, hogy az összbüntetésbe foglalásra az rBtk. 92. §-ának (1) és (2) bekezdésében foglalt feltételek teljesülése okán került sor, a tartam meghatározására a 93. §-a alapján. A végrehajtási fokozat az rBtk. 94. §-ának (1) bekezdése szerint az alapítéletekben meghatározottaknak megfelelően börtön.

A 2/2003. számú BJE a III/4. pontjában fogalmazza meg, hogy a törvény nem rendelkezik külön arról, hogy az alapítéleteknek a feltételes szabadságra bocsátás kizárásáról szóló rendelkezéseit [rBtk. 47. § (4) bek.] hogyan kell figyelembe venni az összbüntetési ítéletben. Minthogy azonban az összbüntetés egységes büntetés, mintha halmazati büntetés lenne, teljes tartamára nézve egységes a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége is. Ha bármelyik alapítéletben a bíróság kizárta az elítéltet a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből, ez a rendelkezés az összbüntetésre is vonatkozik. (A jelen esetben mindhárom ítéletben kizárták az elítéltet a kedvezményből.) A feltételes szabadságra bocsátás kizárásáról az összbüntetési ítéletben rendelkezni kell.

VI.2.

A következő esetben nem volt mellőzhető az összbüntetési ítélet hatályon kívül helyezése³³. Az 5.) alatti ítélettel elbírált bűncselekmények elkövetési ideje a Btk. hatályba lépése – 2013. július 1. napja – utáni: 2014. szeptember 23. és 2016. január 18. Ez az ítélet csak olyan összbüntetés alapítélete lehet, amely a Btk. összbüntetésre vonatkozó szabályait alkalmazza.

A törvényszék az ezzel az ítélettel kiszabott büntetést is összbüntetésbe foglalta, de az rBtk. összbüntetésre vonatkozó rendelkezései alapján. Ez feltétlenül a jogszabály téves alkalmazását jelenti, amely kihatással van az összbüntetés tartamára.

Az 5.) alatti büntetést a Btk. értelmében akkor lehet összbüntetésbe foglalni más büntetéssel, ha az elkövető valamennyi bűncselekményt a legkorábbi ítélet kihirdetését (nem jogerejét) megelőzően követte el. Ez a feltétel kizárólag a 3.) alatti ítélettel kapcsolatban áll fenn [a 2.) pontban feltüntetett és összbüntetésbe foglalt ítélettel viszont nem], amelyben az elsőfokú ítélet kihirdetésére 2016. október 7. napján került sor.

Az elsőfokú bíróság ítélete nem csak tévesen alkalmazta a jogszabályt, hanem az ítélete megalapozatlan is, mivel nem azokat a büntetéseket foglalta összbüntetésbe, amelyeknél az anyagi jogi feltételek fennálltak. Az anyagi jogi szabálysértés miatt az ítélőtábla a törvényszék ítéletét a Be. 837. §-a folytán alkalmazandó 610. §-a értelmében hatályon kívül helyezte és az elsőfokú bíróságot új összbüntetési eljárás lefolytatására utasította.

A megismételt eljárásban – a Be. 14. §-a (3) bekezdésének c) pontjában írtak figyelembevételével – a törvényszéknek állást kell foglalnia abban, hogy mely büntetéseket foglalja összbüntetésbe, melynek vizsgálata során figyelemmel kell lennie a 3/2002. Büntető Jogegységi határozatnak arra a kötelezően alkalmazandó kijelentésére is, hogy az elítéltet „ne érje méltánytalan hátrány” [III/1./b) pont harmadik bekezdés].

VI.3.

A főügyészség 2018. december 14. napján még mindig azt az álláspontot képviselte, hogy a Btk. időbeli hatályának értelmezése tekintetében a bírói gyakorlat alakította ki azt az értelmezési szabályrendszert, amely a Btk. 3. §-ának megsemmisítése következtében irányadó. „A 2013. július 1. napját megelőző jogalkalmazói gyakorlat szerint, a korábbi, kevésbé szigorú szabályok abban az esetben irányadók, ha valamennyi alapítélet a törvénymódosítást megelőzően emelkedett jogerőre, és ezzel az összbüntetésbe foglalás lehetősége már akkor megnyílt (BH 2000.135., BH 2000.184. és BH 2001.1. számon közzétett eseti döntések).” A törvényszék azonban a másodfokú határozatában³⁴ ezzel nem értett egyet, és elvégezte az AB határozat-

³³ DIT Bpkf.III.671/2018.

³⁴ Debreceni Törvényszék 1.Bpkf.773/2018/2.

ban írtak szerint az időbeli hatály vizsgálatát. Az AB határozattal kötelezővé tett értelmezés alapján leszögezte: függetlenül attól, hogy az ítéletek eltérő anyagi jogszabály alapján mondták ki az elítélt büntetőjogi felelősségét és alkalmazták a jogkövetkezményeket, és attól is függetlenül, hogy korábban már két össz-büntetői ítélet született a hat elítélést érintően, de azt is szem előtt tartva, hogy az elítélt nem kerülhet hátrányosabb helyzetbe, mint összbüntetésbe foglalás nélkül, az elutasító végzés helybenhagyására került sor, mivel az elítélt konkrét indítványa csak három büntetés (újabb) összbüntetésbe foglalására irányult. Alapvetően az eljárási feltétel hiányzott a hat elítélés tekintetében az utólagos összbüntetői eljárás lefolytatásához, azonban a törvényszék határozata arra is kitért, hogy az eljárási feltétel teljesülése, az AB határozat jogértelmezésének követése és új összbüntetés meghozatala esetén az elítélt hátrányosabb helyzetbe kerülne.

Vitatható egy másik ügyben a másodfokú bíróság érvelése, mely szerint az ügyben az AB határozatnak azért nincs jelentősége, mert az azokban az összbüntetői ügyekben adott anyagi jogi iránymutatást, amelyekben az összbüntetéssel érintett ítéletek részben 2013. július 1. napja előtt, részben ezen időpont után emelkedtek jogerőre. Ezzel szemben a megsemmisített jogszabály-hely „legalább egy” ilyen ítéletről szólt, amiben benne van az a lehetőség is, hogy valamilyeni elítélés jogereje 2013. július 1. napja utáni. Az AB határozat az elkövetési idők összevetését írta elő azal, hogy a Btk. 2. §-a szerinti mérlegelést adta a bíróság kezébe az összbüntetésbe foglalással kapcsolatban is.

Egy másik esetben úgy foglalt állást a másodfokú bíróság, hogy „*az elsőfokú bíróság helyesen állapította meg, hogy az összbüntetésbe foglalásra a jelenleg hatályos Btk. rendelkezései az irányadók, figyelemmel arra, hogy az elkövetési idők nem, de mindkét alapítélet a jelenlegi Btk. hatálya alá esik.*” Konkretizálja is, hogy az alapítéletek összbüntetésbe foglalásának elméleti lehetősége a második ítélet jogerőre emelkedésének időpontjában, 2018. évben nyílt meg. Utal még a 2/2006. Büntető Jogegységi határozatra, amely *»kimondja, hogy a feltételes szabadság is része a végrehajtandó szabadságvesztésnek. Annak tartama alatt a terhelt még a szabadságvesztés hatálya alatt áll. A büntetés csak akkor nem lesz „végrehajtottnak” tekinthető, ha a feltételes szabadság eredményesen eltelt. Ennek értelmében tehát a kitöltöttség, illetve a végrehajtottság időpontja elválik egymástól, a Btk. pedig az összbüntetés feltételeinek megállapításánál az utóbbi fogalommal operál.* Nem véletlen, hogy eddig nem történt említés a 2/2006. BJE határozatról. Ha az összbüntetésbe foglalásra a Btk. alapján kerülhetne csak sor, akkor a jogegységi határozat jogértelmezését a Btk. 40. §-ának (4) bekezdése³⁵ felülírta. Nem összbüntetésbe fogla-

lásnak, hanem a feltételes szabadság félbeszakításának és a folytatás elhalasztásának van helye az utóbb kiszabott szabadságvesztésre tekintettel. Megjegyzendő még, hogy a másodfokú bíróság az AB határozatot meg sem említette az indokolásában.

Egy további ügyben³⁶ az AB határozatot értelmezve állapította meg az ítélőtábla, hogy az rBtk. anyagi jogi rendelkezéseinek alkalmazására azért nem kerülhet sor, mert az összbüntetésbe foglalás iránti indítványban szereplő elítélések alapjául szolgáló bűncselekmények elkövetési ideje 2013. július 1. napja utáni, a Btk. hatálya alatti, ezért a visszaható hatályú jogalkalmazás problémája fel sem merülhet. Az összbüntetésbe foglalni kért harmadik büntetést már összbüntetésbe foglalták, a korábbi összbüntetésből való kiemelésére pedig az rBtk. alkalmazásával sem lett volna törvényes lehetőség.

Az ítélőtábla³⁷ egyetértett a fellebbviteli főügyész átiratában foglaltakkal. Az AB határozat [65] bekezdéséből az következik, hogy az összbüntetésbe foglalás tekintetében az rBtk. és a Btk. rendelkezéseinek összevetése akkor jöhet csak szóba, ha valamilyeni cselekmény elkövetése az rBtk. hatálya alá esik. Az összbüntetésbe foglalni indítványozott két ítélet közül az egyikkel elbírált cselekmény elkövetési ideje 2013. július 1. napja utáni, így kizárólag a Btk. rendelkezéseit lehet alkalmazni.

Összegzés

Az AB határozat nem érintette a jogerős ítéletek megváltoztathatatlanágát. Kizárólag az összbüntetésbe foglalható büntetéseket kiszabó, ezáltal alapítéletekké váló bírói döntések rendelkező részeiben szereplő rendelkezéseknek megfelelő kijelentések szerepelhetnek az összbüntetői ítéletben, az összbüntetéssel kapcsolatos anyagi jogi szabályoknak megfelelő jogszabályi hivatkozásokkal. A jogbiztonság alaptörvénybeli megfogalmazásából fakadó hátrányos visszaható hatály tilalma miatt – az AB határozat dogmatikai érvelését is megismerve – a büntetéseket kiszabó (alap) ítéletekkel elbírált bűncselekmények elkövetési ideje alapján kell állást foglalnia a bírónak, mint ahogyan a cselekmények elbírálása során is.

Az AB határozat következményei időlegesek, és egyre kevesebb ügyet fognak érinteni, mivel egyrészt a 2013. július 1. napja előtt elkövetett bűncselekmények miatt kiszabott szabadságvesztések letöltésre

(4) Ha a feltételes szabadság tartama alatt az elítélten olyan bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztést kell végrehajtani, amelyet a korábbi ügydöntő határozat jogerőre emelkedése előtt követett el, a szabadságvesztés végrehajtása a feltételes szabadságot félbeszakítja, és a bíróság a feltételes szabadság folytatásának legkorábbi időpontját

a) az utóbb kiszabott szabadságvesztésből engedélyezett feltételes szabadság időpontjáig, vagy

b) – ha az utóbb kiszabott szabadságvesztés esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége kizárt – a szabadságvesztés végrehajtásának időtartamáig elhalasztja.

³⁶ FIT 2.Beüf.10.651/2018/3.

³⁷ FIT 4.Beüf.10.740/2018/3.

³⁵ 40. § (1) A bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, ha az elítélten

kerülnek, másrészt az új büntetőeljárás kódex szabályai a rendkívüli időszerecs talaján állnak, harmad-sorban egyre kevesebb 2013. július 1. napja előtt elkövetett bűncselekmény elkövetésének elbírálására fog tárgyalás tartásával sor kerülni a jövőben. Ez utóbbi elkövetői kör pedig általában nem rendelkezik szabadságvesztéssel büntetett előélettel (költségvetési csalás, a gazdasági élethez kapcsolódó csalások, sikkasztások, hivatali vesztegetések és nagyobb elkövetői kört érintő súlyosan minősülő kábítószerre elkövetett bűncselekmények).

Az értelmezés folyamatában felmerült, hogy még az sem kizárt, hogy az időbeli hatály vizsgálata egészen az 1999. március 1. napja előtt hatályos anyagi jogi jogszabályokig visszanyúljon. Ez talán már csak elméleti felvetés marad.

Az alkotmánybírócsági határozatok kritizálása a jogtudományi írásokban ugyanolyan lehetőség, mint a konkrét bírósági határozatokat érintően. Az azonban nem lehet erre alap, hogy az Alkotmánybírócság figyelmen kívül hagyta, nem mérte fel a határozatának a jogalkalmazásra kiható (azt megnehezítő) következményeit. A hatástanulmány csak a jogalkotás során elvárás. Az Alkotmánybírócság nem teheti meg, hogy célszerűségi szempontokat vegyen figyelembe, amikor alaptörvény-ellenességet vizsgál. Sem jogalkalmazói érdekek, sem jogpolitikai célok nem vezethetők. Az Alkotmánybírócság a határozatával egy évcs óta érlelődő³⁸ alkotmányossági problémára tett pontot. ■

³⁸ Czédli Gergő: Az új összbüntetési szabályok időbeli hatályáról Bűntetőjogi Szemle, 2014/2. 3–8. <https://ujbtk.hu/dr-czedli-gergo-az-uj-osszbuntetesi-szabalyok-idobeli-hatalyrol/> (letöltve: 2019. január 14.)

BÜNTETŐJOGI KÉRDÉSEK AZ INFORMÁCIÓK KORÁBAN

Mesterséges intelligencia, Big Data, Profilozás

SZERZŐK: **Miskolczi Barna, Szathmáry Zoltán**

A jogtudomány több a pozitív jog normáinak a vizsgálatánál: a társadalmi jelenségeket azok összefüggéseiben is vizsgálja, s akkor tölti be jól a feladatát, ha a pozitív joggal szemben egyre magasabb elvárásokat támaszt. Így válik igazi proaktív tudománnyá. Könyvünk e szemléletben fogant, és egy új társadalmi környezet, a digitális ökoszisztéma büntetőjogi vonatkozásait vizsgálja. E környezet bizonyos jelenségeit már ismerjük (ilyen a cyberbullying). Más a helyzet azokkal a jelenségekkel, amelyek még mindig csak jósolhatók, jogágunknak azonban fel kell készülnie arra, hogy a technikai-technológiai fejlődés hirtelen éri el azt a szintet, amely esetében a szabályozatlanság immár joghézagot is jelent egyben. A mesterséges intelligencia (MI) büntetőjogi vonatkozásai esetében ez valójában már a küszöbön áll. A probléma az, hogy a büntetőjog-tudomány jelenlegi paradigma-rendszerében, a hatályos dogmák mentén ez a kérdés úgy tűnik, nem igazán vizsgálható. Szemügyre kell tehát venni az MI ontológiai, filozófiai, teológiai vonatkozásait is. Ennél azonban tovább is megy a tanulmány: a szerzők nem tudtak megszabadulni kodifikátori múltjuktól, s egy jelenleg még egyedülálló gondolatkísérlet erejéig e kötetben vitára szeretnék bocsátani az általuk megalkotott modelljogot is.

Ára: 4000 Ft

A szerzők **WEBES VÁSÁRLÁS**
-5%